

die ze niet zelf ontdekken, toch kunnen leren, komt niet overtuigend naar voren. Dat is nu juist een punt waar veel leerkrachten mee zitten. Tenslotte ontbreekt een algemeen overzicht van de taalontwikkeling bij kinderen. Aan welke taalaspecten hebben kinderen in de kleuterleeftijd behoefte, wanneer vraagt een kind om meer woordkennis, wanneer moet je beginnen met spellingproblemen, of misschien met taalbeschouwing?

Tot slot

Genoemde bezwaren nemen niet weg dat deze handleiding de tekortkoming van bestaande methoden duidelijk maakt en aangeeft hoe je de motivatie en de betrokkenheid van de leerlingen kan vergroten. Hij laat zien hoe taallessen zo min mogelijk geïsoleerd van het taalgebruik aan de orde kunnen komen en hoe andere lessen meer kunnen aansluiten bij de ervaringswereld van de kinderen. De praktijkvoorbeelden kunnen een aanzet zijn om thematisch-cursorisch taalonderwijs te ontwikkelen en de eigen ervaringen samen

met collega's op tafel te leggen. De boekjes kunnen de eerste tijd het best naast een bestaande methode in de school worden gebruikt. Hoe zo'n methode in de praktijk kan worden omgezet in thematisch werken, hangt voor een groot deel af van de mening waarop de leerkrachten deze onderwijsvorm met elkaar en begeleiders kunnen bespreken. Allerlei problemen, vragen en twijfels die kunnen ontstaan in open lessituaties, kunnen immers per definitie niet door een schriftelijke handleiding worden opgelost, terwijl de methode dit misschien wél suggereert.

Taalonderwijs anders bekeken.

Deel I: Ervaringen met thematisch-cursorisch onderwijs in het IPA

Deel II: Vragen en werkopdrachten

Deel I kost f 12,50; deel II f 7,50.

Beide delen kunnen worden besteld bij:

SLO, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, tel. 053 – 840840

of bij:

APS, Buitenveldertselaan 106, 1081 AB Amsterdam, tel. 020 – 441815.

Veronica Scheffers

EEN LEERLING IS GEEN LEERLING, MAAR EEN MEISJE OF EEN JONGEN

Over de vorming van meisjes tot vrouwen in de opvoeding is al lang wat informatie beschikbaar. Voor wie vooral in de rol van het onderwijs op dit punt geïnteresseerd is was de laatste jaren in het Nederlands ook al wat te lezen. Ria Jaarsma schreef haar boekje *Gelijke kansen*?¹ waarin ze overtuigend cijfermateriaal verstrekt over de ongelijke kansen van meisjes en jongens in het onderwijs. Jungbluth² beschrijft die specifieke loopbaan van meisjes in het onderwijs en doet voorstellen om hun 'lagere' opleidingskeuze en andere vakkenpakketten te ondervangen. Ook in *Moer*³ verschenen enkele artikelen over meisjes in het onderwijs en over onderwijsleermateriaal. Voor wie niet al te veel moeite heeft met de Duitse taal biedt het boek *Ein Mädchen ist fast so gut wie ein Junge* van D. Schultz in 440 bladzijden een beeld van de veelzijdige problematiek van geslachtsgebonden vorming van meisjes, vooral door het onderwijs. Zij doet dat door onderzoek van anderen en van haarzelf weer te geven, geïllustreerd met fragmenten uit gesprekken met leraressen en leerlingen.

Hoofddijn van het boek is dat meisjes in en buiten de school anders benaderd worden dan jongens. Dat anders resulteert voor meisjes in een toekomstperspectief als huisvrouw en moeder, waarvoor ze niet vrij kunnen kiezen, maar waar ze ongemerkt naartoe worden geleid. Een bestemming waar vrouwen als ze wat ouder zijn niet allemaal even blij mee zijn.

Socialisatie in het gezin

Schultz beschrijft onder deze titel hoe door een verschillende stimulering van meisjes en jongens in hun eerste levensjaren, jongens tot cognitieve, sociale en lichamelijke activiteiten worden gestimuleerd. Meisjes worden meer akoestisch gestimuleerd, waardoor hun aanleg voor talen minder aangeboren blijkt te zijn dan menigeen denkt. Verder spelen meisjes in kleinere ruimten. Onderzoek toont aan dat lichamelijke stimulering met intellectuele ontwikkeling verband houdt. Je moet daarom attent zijn op het effect van geringe lichaamsbeweging. Meisjes worden meer ge-

knuffeld en binnenshuis tot schoon-zijn, bescheidenheid en huishoudelijkheid gestimuleerd. Bij kattekwaad worden jongens meer om de gevolgen en meisjes meer om de handeling zelf gestraft. Het is voor een jongen niet gek dat hij stout is, de gevolgen zijn soms lastig. Voor een meisje is stout zijn niet passend. Zij wordt gestraft via vermaningen en onthouding van liefde. Een jongen vaker liefelijk. Zo kan een meisje zich afhankelijker van personen ontwikkelen en dat is weer een goede training voor het huwelijk.

Valstrik voor meisjes is dat men ze stimuleert zich te ontwikkelen tot charmante, volgzaam vrouwen, waar mannen als ze eenmaal zo zijn geworden, misbruik van kunnen maken. Als troost voor de dikwijls ondergeschikte en geïsoleerde positie van huisvrouwen bestaat de ideologie van de goede moeder en huisvrouw. Die wordt doorgegeven van moeder op dochter. Ook de rol van de massamedia bij deze beïnvloeding moet je niet onderschatten.

Schultz probeert aan te tonen dat praktisch alle verschillen in houding en gedrag tussen jongens en meisjes aangeleerd zijn en niet aangeboren. Ze werkt dit vooral uit voor de school.

Schoolse socialisatie

In de school worden geslachtsverschillen bevestigd door:

- 1 de personele structuur: mannen in de school-directie, vrouwen in de lagere klassen, verdeling mannen en vrouwen over de vakken;
- 2 de leerplannen: verschillende vakken zoals handwerken en handenarbeid, verder vooral in het beroepsonderwijs;
- 3 het leermateriaal: vrouwen komen óf weinig voor óf in dienstverlenende beroepen óf als moeder en huisvrouw;
- 4 activiteiten onderwijsgevend: hanteren met jongens andere activiteiten dan met meisjes, ze gebruiken andere voorbeelden, andere sporten, andere werkvormen;
- 5 onderwijsgevend beïnvloeden door hun gedrag de socialisatie tot meisje/jongen;
- 6 leerlingen bevestigen gedrag dat ze van volwassenen overnemen.

Over 5 en 6 is Schultz het uitvoerigste; daarover zal ik meer vertellen.

Willen onderwijsgevend iets aan hun geslachtsgebonden gedrag gaan veranderen dan moeten zij zich eerst bewust worden van dat gedrag. Vaak

zeggen leerkrachten in gesprekken dat ze meisjes en jongens gelijk behandelen. Bij observatie blijken ze dan toch geslachtsgebonden verschillen te hanteren. Van veel verschillen in aanpak zijn onderwijsgevend zich dus niet bewust.

In een onderzoek naar leesonderwijs bleek er tussen leerkrachten en jongens meer interactie te zijn. Meisjes melden zich vaker vrijwillig en krijgen minder beurten. In andere onderzoeken tonen jongens vaker storend en extrovert gedrag. Door ze meer beurten te geven proberen onderwijsgevend de jongens stil te krijgen. Voor onderwijzeressen is het moeilijker om de jongens stil te krijgen dan voor onderwijzers. Zo leren veel jongens al vroeg een machtspositie als man te hanteren tegenover leraressen en meisjesleerlingen. Meisjes tonen hun ongenoegen in de klas door passief te zijn. Zij richten hun conflicten meer tegen zichzelf. Meisjes krijgen kritiek op falen, jongens op storen. Meisjes tonen zich afhankelijker van persoonsgebonden bevestiging en leren snel zich te onderschikken en aan te passen.

Verschillen tussen meisjes en jongens

Op hun kleuterleeftijd tonen meisjes en jongens zich even intelligent. Op de lagere school blijken meisjes betere resultaten te boeken voor lezen en rekenen. Daarna gaan meisjes achteruit in prestaties in de exacte vakken. Voor de zo aan mannen gekoppelde exacte vakken hebben veel meisjes een soort angst waartegen in de Verenigde Staten interessante therapeutische programma's bestaan. In het algemeen blijken jongens en meisjes dat gedrag te vertonen, dat van ze verwacht wordt door hun opvoeders. Zo bereiden jongens zich meer op een beroep voor en vertonen ze meer belangstelling voor kennis. Meisjes hebben vaak betere prestatieresultaten dan jongens. Krijgen zij prestatieproblemen dan definiëren ze zichzelf als dom en geven presteren eerder op. Hun opvoeders vinden dat normaal. Een meisje hoeft toch niet haar hele leven de eigen kost te verdienen? Zij zal wel trouwen en huisvrouw en moeder worden.

Jongens schatten hun eigen prestaties realistischer in. Ook schrijven zij falen toe aan omstandigheden. Een meisje ziet een goede prestatie vaker als toeval en een slechte prestatie als blijk van gebrek aan capaciteiten.

In een onderzoekje van Schultz naar de houding van leerlingen bleken in de basisschool meer dan

driekwart van de meisjes en jongens liever een jongen te willen zijn dan een meisje. Meisjes hebben immers minder vrijheid, moeten het huishouden doen, kinderen krijgen, er mooi en verzorgd uitzien en overmacht van mannen verdragen, vinden zij. Meisjes die Schultz vroeg te vertellen welke beroep ze zich later wensen, noemden allemaal typische vrouwenberoepen. Wel bleek dat ze dat beroep niet als een realiteit voor later zagen. Bij de beschrijving van een dag als ze 35 jaar oud zijn komt dat beroep bijna niet meer voor. Ze noemden daar alleen werk dat met het huishouden te combineren is. Tot zover de inhoud van het boek.

Leeswinst

Bij het lezen was ik dikwijls getroffen. De vele onderzoeksgegevens over socialisatie van meisjes gaven me de vreugde van herkenning: ja, zo ben ik ook opgevoed en dat is dan misschien wel typisch voor een meisje. Als lerares boeide deze lectuur me nog meer. Van zo veel kanten belicht Schultz de schoolse socialisatie. Vooral de kwestie van het verborgen leerplan: hoe doen onderwijsgevend (ongemerkt) tegen jongens en meisjes en wat leren die jongens en meisjes daarvan? Ook ik gaf onrustige jongens extra aandacht, ook ik keek in een groep studenten eerst de jongens aan als ik een moeilijke vraag gesteld had, ook ik vroeg een meisje wat we de vorige keer ook weer hadden afgesproken. Veel meisjes onder mijn leerlingen en studenten zijn erg onzeker over eigen capaciteiten, en wat een last heb ik daar ook niet van (gehad?)!

Bezwaren

Het boek staat zo boordevol informatie uit onderzoekjes waarover Schultz las en die ze zelf deed, dat je niet altijd een grote lijn per hoofdstukje kunt vasthouden. Verder is dit boek misschien voor een optimist betreffende vrouwenemancipatie teleurstellend. De geslachtsgebonden benadering van meisjes en jongens zit zo diep, er spelen zo veel factoren mee! Waar moet je beginnen? Kun je wel iets doen in het onderwijs als de totale buitenwereld in buurt en gezin op dit punt niet verandert?

Wat Schultz voor doel heeft met haar boek is me niet helemaal duidelijk. Aan de ene kant stelt ze dat de school het socialisatie-instrument is van de

maatschappij; ook wat betreft de geslachtsgebonden vorming van meisjes en jongens. Een vorming die in onze maatschappij belangrijk is, omdat het gezin met de man als kostwinner, de vrouw als verzorgster van man en kinderen, fundamenteel is binnen de economische structuur. Zo zou je denken dat de school volgens Schultz niet in staat is om aan de geslachtsgebonden arbeidsdeling en machtsverhoudingen wat te veranderen. Aan de andere kant voegt ze een rubriek 'voorstellen tot verandering' toe, waaruit je kunt aflezen dat Schultz de school toch enige rol in het teweegbrengen van maatschappelijke veranderingen toedent. Een gedachte die kritische werkers in het onderwijs graag zullen vasthouden om in hun eigen werk te kunnen blijven geloven.

Voor wie

Elke leerkracht, vrouw en man, die kritisch wil kijken naar het eigen handelen kan veel hebben aan dit boek.

D. Schultz 'Ein Mädchen is fast so gut wie ein Junge', deel 1: Sexismus in der Erziehung, Interviews, Berichte, Analysen. Berlin 1978.

Naast dit eerste deel bestaat deel 2 dat is samengesteld door Schultz. Het bevat berichten van leerlingen en leraressen over seksisme in de opvoeding.

Noten

- 1 Ria Jaarsma *Gelijke kansen? Over onderwijs voor meisjes en vrouwen* Amsterdam, Kohnstamm Instituut, 1979.
- 2 P. Jungbluth *Van traditionele meisjespedagogiek tot roldoorbekend onderwijs* Nijmegen, ITS, 1978.
- 3 Dorian de Haan 'Met school meer mans?' in: *Moer* 1979/3.
D. Brouwer 'Seksisme in schoolboeken Nederlands: Marie blijft breien' in: *Moer* 1980/2.